

Аналіз мотивів навчання та їх вплив на активізацію пізнавальної діяльності

Трудова підготовка учнів на сучасному етапі розвитку суспільства розглядається науковцями та практиками як загальне завдання загальноосвітньої школи. Тому, важливо з'ясувати, що може спонукати учнів, викликати у нього інтерес до вивчення предметів технічного спрямування.

Внутрішніми стимулами активності виступають потреби, інтереси, інтелект, воля, емоції, енергія та ін. „передумовою будь-якої діяльності є та чи інша потреба” [1], бо вона являє собою об'єктивну необхідність кожної людини в певних умовах, які забезпечують її життя і розвиток. Тому можна сказати, що потреби людини є продуктом її громадсько-історичного розвитку. Характер потреб, предмети потреб та засоби їх задоволення не постійні, вони змінюються. Частіше потреби виникають в процесі самої діяльності.

З поняттям потреби тісно пов'язане і поняття мети, тобто те, до чого прагнуть, чого бажають досягти. „Вони одне одного допускають і одне одного заперечують. Потреба кожного разу починає себе в реалізованій меті, як і мета – в задоволеній потребі, але разом з тим вона тут же відроджується на більш високій основі” [2].

Постановка мети та її реалізація передбачають певні мотиви діяльності. У мотиві відображається з'єднання, синтез зовнішніх та внутрішніх сил, які визначають характер діяльності суб'єкта. Якщо потреба виражає необхідність, мета – конкретизовану потребу, то мотиви характеризують внутрішні причини цих процесів [3]. Система потреб, мотивів відбивається в інтересах, які виступають своєрідною орієнтацією людини в її зв'язках з дійсністю.

Ця проблема не нова, вона широко відображена в працях вчених (С.Л. Рубінштейн, В.І. Лозова, О.М. Леонт'єв, С.Б. Каверин,

А.В. Петровський, І.Ю. Кулагін), але проблема мотивації навчання актуальна завжди на всіх етапах розвитку та навчання учнів. Мотив, в перекладі з латинської, буквально означає штовхати. Стосовно даного поняття воно означає причину дії та вчинків.

Мотив визначає не лише успішність чи не успішність виконання дій, яка включається у склад учбової діяльності, а й вибір засобів її здійснення. Це положення має відношення до різних видів діяльності в тому числі і до розумової. С.П. Рубінштейн визначає, що яким би не був початковий мотив включення в розумову діяльність, коли включення відбулося, в діяльності починають діяти пізнавальні мотиви [4].

Досліди доводять, що мотиви навчання значно впливають на результати учбової діяльності, а це вимагає такої її організації, яка б включала в себе елементи змагання; важливе місце в системі мотивів навчання, крім пізнавальних, мають мотиви самоутвердження, які в учбовій діяльності посилюються через взаємозв'язок із змагальними мотивами [5].

Вчитель повинен знати, якими мотивами керується учень, і в залежності від цього проводити певну виховну роботу, спрямовану на формування повноцінних позитивних мотивів діяльності. Як правило розглядають дві головні групи мотивів.

1. Пізнавальні мотиви, пов'язані із змістом учбової діяльності і процесами її виконання, тобто закладені в самому процесі навчання.

2. Соціальні мотиви, які пов'язані з різноманітними соціальними взаємодіями школяра з іншими людьми.

У мотивації розвиваються вагомі для особистості соціальні настанови, прагнення, запити, виявляється загальноспрямовуюча „позиція” учнів щодо тієї чи іншої діяльності.

Пізнавальні мотиви розділяють на групи:

– широкі пізнавальні мотиви, вони спонукають учнів прояву інтересу до знань та отримання нових знань. Зазначається, що в учнів одного і того віку пізнавальний інтерес може мати різний рівень і різний характер

виявлення. Існує елементарний рівень, коли учень проявляє інтерес до конкретних фактів, більш високий рівень пізнавального інтересу знаходить відображення у прагненні пізнати суттєві якості, боки окремих предметів та явищ. І найбільш високий рівень пізнавального інтересу учня полягає в прагненні до пізнання закономірностей, явищ, які вивчаються. Слід згадати, що пізнавальний інтерес має індивідуальний характер і формується під впливом різних факторів: улюблена заняття в позаурочний час, спілкування з товаришами та ін.

Звичайно, такий інтерес не сприяє формуванню активності особистості як риси людини, але він дає поштовх і можливість вчителю виявити і зацікавити дітей схильних до техніки.

Опитування проведене серед учнів загальноосвітньої школи показало, що на заняттях з трудового навчання ,при вивченні теми „Токарні верстати”, викликає зацікавленість сам верстат, як новий об’єкт „до якого можна доторкнутися” (близько 90%), види можливих виконуваних робіт, тобто можливості токарно-гвинторізного верстату (близько 60%) і лише (35 – 40%) цікавить будова та принцип роботи.

– учбово-пізнавальні мотиви, які сприяють формуванню пізнавальної активності учня, оскільки в процесі навчання, він проявляє інтерес до різних засобів оволодіння знаннями, до прийомів самостійного придбання знань, до методів наукового пізнання. Коли з’являються труднощі він бореться з ними, при цьому виявляє терпіння, посидючість та ін.

Наприклад, отримавши інформацію на занятті та завдання для самостійної роботи, в учня виникає низька запитань, відповіді на які він може отримати декількома шляхами. Перший і найпростіший це спитати відповідь у вчителя, другий знайти відповідь у підручнику. Більш допитливі ще додатково використовують допоміжну літературу, електронні носії інформації, аналізують та порівнюють власний досвід з поставленими питаннями, при цьому кінцевим результатом є відповідь на поставлене питання.

– мотиви самоосвіти, які підштовхують учня до пізнавання нового з метою розширення свого кругозору, до прояву бажання відкрити для себе, щось нове в будь-якій галузі науки.

Практика показує, що незалежно від успішності оволодіння змістом шкільної програми суттєва частина школярів займається додатковими видами діяльності для отримання нових знань, що їх цікавлять з області техніки та її можливостей, зокрема займаються у гуртках технічного спрямування.

Виходячи з цього, вчитель повинен не тільки виявляти наявність пізнавального мотиву учнів, а й визначати рівень його сформованості і при можливості сприяти розвитку та цілеспрямованості.

До групи соціальних мотивів відносяться такі підгрупи:

– широкі соціальні мотиви, які спонукають школяра здобувати знання для того, щоб бути корисним суспільству. Така можливість пов'язана з бажанням використовувати знання в практичній діяльності.

Наприклад, при спостерегання якихось нових автомобілів чи пристосувань частина учнів проявляє інтерес у вигляді наслідування, бажання повторити, а то і вдосконалити, що викликає потребу у набутті як можна більше знань в області техніки та технологій

– вузькі соціальні мотиви, які спонукають учня до навчання, яке він сприймає як шлях до особистого благополуччя. Зрозуміло, вузькі соціальні мотиви не мають тієї спонукальної сили, яка характерна для широких соціальних, тому в навчанні вони не дають ефекту, хоча вони можуть дати поштовх розвитку широких соціальних мотивів.

Наприклад, для покращення, чи то вдосконалення соціального чи то економічного положення, учні можуть займатися якоюсь діяльністю в галузі техніки (допомога друзям відремонтувати велосипед, мопед, тощо), що приводить до набуття практичного досвіду, та потреби в розширенні теоретичних знань.

– мотиви соціального співробітництва. Учні бажають поліпшити форми свого спілкування. Цей мотив виступає як форма самовиховання, самовдосконалення особистості.

Наприклад, бажання відчувати себе вихованим та компетентним в області техніки, у учнів виникає необхідність оволодівати технічною термінологією, знати основні інструменти, пристрої, пристосування, їх назви, а також призначення та область використання обладнання та ін.

У формі пізнавальної активності учнів необхідне поєднання різних мотивів. Проте як пізнавальні так і соціальні мотиви можуть мати колективістську або вузько індивідуалістичну спрямованість.

Отже, існують різноманітні види мотивів навчання, але вони, зрозуміло, ніколи не виступають у чистому вигляді. Мотиви навчання мають більш складний характер. Але в сукупності мотивів один з них є домінуючий, що і визначає загальний склад мотивації дій учня в цілому.

Виходячи з аналізу структури та ролі мотивів в навчальній діяльності, ми прийшли до висновку, що вони є вихідною точкою прояву активності до діяльності і тісно пов'язані з вихованням самостійності, ініціативи, сумлінності, сили волі, бо учень є суб'єктом діяльності і керує своїм особистим розвитком з урахуванням загальнолюдських цінностей, вимог суспільства. В свою чергу, пізнавальна активність позитивно впливає на поліпшення і в той же час є показником ефективності навчально-виховного процесу в школі, зокрема в учбово-пізнавальній, трудовій і громадській. І в свою чергу на певному етапі стає базою для формування нових мотивів у навчанні.

Отже, проблема пізнавальної активності – одна з кардинальних проблем не тільки дидактики, а й всього процесу навчання, тому що в ній містяться джерела багатьох проблем: навчання, мотивування, формування самостійності, визначення розумових здібностей, прищеплення уміння вчитись, а також надбання таких якостей, як спостережливість, цілеспрямованість, відповідальність.

Список використаних джерел

1. Леонтьев А.Н. Проблемы развития психики. – М.: Изд-во Московского университета, 1981. – 584 с.
2. Кряжев П.Е. Социологические проблемы личности. – М.: Просвещение, 1971. – С. 22.
3. Гетта В.Г. Проблема, мотив, мета в житті і навчанні // Вісник чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. Випуск 12. Серія: Педагогічні науки: Збірник. – Чернігів, ЧДПУ, 2002. – С. 13 – 14.
4. Рубинштейн С.Л. Проблема способностей и вопросы психологической теории // Проблемы общей психологии. – М.: Педагогика, 1973. С. 220 – 235.
5. Лозова В.І. Пізнавальна активність школярів: Спецкурс із дидактики. – Х.: Основа, 1990 – 89 с.

Ключові слова: навчальний мотив, потреба, мета, пізнавальна активність, пізнавальна діяльність, інтерес